

PATRYK BICZKOWSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**WPLYW DZIAŁANIA *PROW 2007-2013*
„MODERNIZACJA GOSPODARSTW ROLNYCH”
NA PROCES UNOWOCZEŚNIANIA GOSPODARSTW
ROLNYCH W WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIM**

Abstract: Influence of the 2007-2013 RDP Measure “Modernization of Farms” on the Process of Modernize of Farms in the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. The main aim of this article is to present impact of the measure „Modernisation of farms” implemented under the RDP 2007-2013, the process of modernizing of farms. Evaluation was made at two levels: by showing the level of absorption of the European Union (EU) and the activities of farmers in terms of number of applications under the measure, and on the background of the technical and natural conditions. The analysis was performed in terms of districts of Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Using the data obtained from Warmia-Mazury ARMA regional branch in Olsztyn.

Keywords: EU funds, modernization of farms, Warmińsko-Mazurskie Voivodeship, Rural Development Programme (RDP).

Wstęp

Modernizacja jest jednym z czynników wpływających na poprawę kondycji ekonomicznej gospodarstw rolnych oraz przyczynia się do wzrostu produkcji. Jest to bardzo istotne zagadnienie, które dotyczy bezpośrednio sektora rolnego odgrywającego szczególną rolę w życiu człowieka, jako że zaspokaja on m.in. potrzeby żywieniowe czy energetyczne, bazując na produkcji roślinnej i zwierzęcej [Biczkowski 2015]. Istotą modernizacji jest proces unowocześniania (innowacyjności) systemu produkcji oraz – co się z tym wiąże – znacznego przyspieszenia prac w gospodarstwach rolnych, dzięki czemu można wykonać większą ilość pracy w krótszym czasie (wzrasta więc efektywność). Wprowadzanie innowacji do gospodarstw rolnych jest istotne również ze względu na dostosowanie polskiego rolnictwa do wymogów Unii Europejskiej, a także możliwość osiągnięcia wyższych dochodów z gospodarstwa [Górka, Ruda 2012]. Dążenie do innowacyjności przejawia się nie tylko w rolnictwie, ale także w innych sektorach gospodarki narodowej. W dobie globalizacji

i powszechnej rywalizacji, procesy innowacyjne stają się kluczowym czynnikiem utrzymania przewagi konkurencyjnej. Zagadnienia innowacyjności są przedmiotem badań specjalistów z różnych dziedzin. Prekursorem teorii modelu innowacji w ekonomii jest Schumpeter [1960], który traktował innowacje, jako wprowadzenie nowych rozwiązań oddziałujących na gospodarkę. Problematykę innowacyjności w rolnictwie podejmują m.in. Ginter i Kałuża [2014], stwierdzając że są to nowe techniki produkcji, pozwalające na bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów gospodarstwa i mniejsze zużycie środków produkcji, stosowanie rozwiązań bezpiecznych dla środowiska. W praktyce działalność innowacyjna w rolnictwie może natrafić na różne bariery, o których pisze Wójcicki [2000] i są to: rozdrobniona struktura agrarna, niski poziom wiedzy rolników, niewystarczająca ilość środków produkcji oraz brak jasnej sytuacji, co do przyszłości gospodarstwa.

O znaczeniu, a jednocześnie zapotrzebowaniu na modernizację sektora rolnego w Polsce świadczy ilość środków przeznaczonych na te cele przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) w ramach *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW 2007-2013)*, która wyniosła ponad 8 mld zł (przy ogólnym budżecie *PROW* wynoszącym 70 mld zł) i rozdysponowana została na blisko 60 tys. rolników. W efekcie pozwoliło im to zrealizować inwestycje za ok. 14 mld zł (środki *PROW* plus wkład własny beneficjentów). Za te pieniądze rolnicy kupili prawie 34 tys. ciągników, przeszło 222 tys. maszyn i urządzeń rolniczych, zrealizowali ponad 2,8 tys. inwestycji budowlanych, remontując istniejące już budynki i obiekty gospodarskie oraz stawiając nowe (ARiMR). Działania modernizacyjne w ramach *PROW* ukierunkowane były przede wszystkim na poprawę sytuacji w gospodarstwach w zakresie: modernizacji budynków i budowli gospodarczych, utrzymywania zwierząt gospodarskich, infrastruktury technicznej, wykonywania prac scaleniowych oraz pozyskiwania maszyn i urządzeń wykorzystywanych w rolnictwie.

Działania operacyjne prowadzone w ramach modernizacji gospodarstw rolnych są przede wszystkim szansą na wyrównanie albo podniesienie poziomu rozwoju poszczególnych gospodarstw, wykazujących często opóźnienie (zwłaszcza w sferze produkcyjno-technicznej) w prowadzeniu działalności rolnej. Jak zaznacza Kusz [2012], w Polsce rolnictwo jest praktycznie ciągle w procesie restrukturyzacji i modernizacji w celu zniwelowania różnic rozwojowych względem krajów Europy Zachodniej.

1. Cel i metodyka badawcza

Głównym celem opracowania jest ukazanie wpływu działania 121 – *Modernizacja gospodarstw rolnych* wdrażanego w ramach *PROW 2007-2013* na proces unowocześniania gospodarstw rolnych. Oceny dokonano zarówno przez ukazanie poziomu absorpcji środków Unii Europejskiej (UE) oraz aktywności rolników wyrażonej liczbą wniosków złożonych w ramach omawianego działania, jak i na tle uwarunkowań techniczno-przyrodniczych. Analizę przeprowadzono w ujęciu powiatów woj. warmińsko-mazurskiego na podstawie danych pozyskane z warmińsko-mazurskiego

oddziały regionalnego ARiMR w Olsztynie (stan danych na dzień 30.12.2015 r.), które stanowią kluczowy element prezentowanego opracowania.

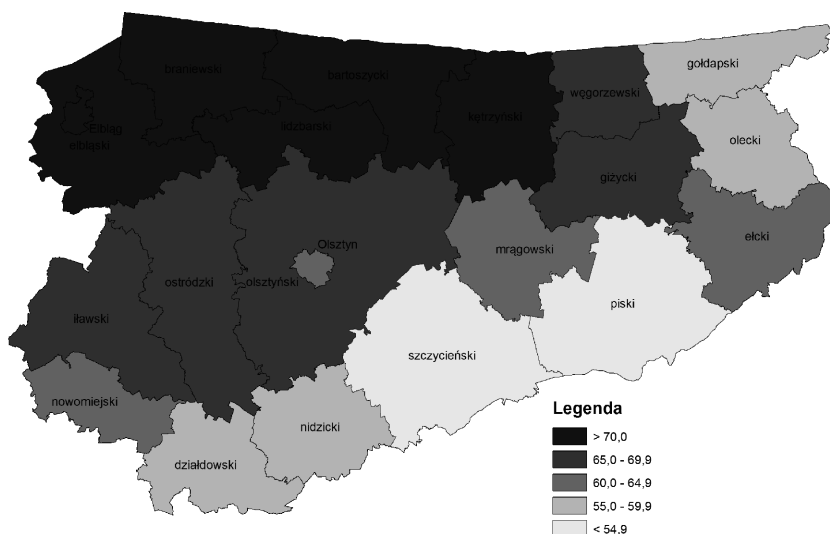
W pierwszej części pracy przeprowadzona została analiza uwarunkowań techniczno-przyrodniczych, które stanowiły płaszczyznę odniesienia w końcowej ocenie służącej wychwyceniu zależności pomiędzy istniejącymi uwarunkowaniami a poziomem absorpcji środków unijnych w działaniu *Modernizacja gospodarstw rolnych*. Tym samym pomogły one w znalezieniu odpowiedzi na pytanie, czy warunki przyrodnicze oraz stan aktualnego zagospodarowania technicznego mają wpływ na poziom zainteresowania rolników w pozyskiwaniu środków unijnych służących modernizacji i unowocześnianiu prowadzonych gospodarstw rolnych.

Dalsza część opracowania poświęcona została krótkiemu przybliżeniu założeń ramowych działania *Modernizacja gospodarstw rolnych*. Przedstawiony został zakres inwestycji, które mogły uzyskać dofinansowanie w ramach omawianego działania oraz jakie kryteria należało spełnić, aby je otrzymać.

Następnie przeprowadzono analizę na podstawie danych ARiMR, która dotyczy kwoty dofinansowania, liczby złożonych wniosków o przyznanie pomocy oraz liczby podpisanych umów w ramach omawianego działania. Na podstawie obu analizowanych płaszczyzn (uwarunkowania oraz poziom absorpcji) przeprowadzona została ocena oddziaływania funduszy *PROW* na modernizację gospodarstw rolnych. W tym celu posłużono się wskaźnikiem syntetycznym, który obliczono dla obu determinant. Na podstawie różnicy wskaźników dokonano próby oceny i odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu uwarunkowania techniczno-przyrodnicze determinują aktywność rolników w celu ubiegania się o dofinansowanie. W efekcie finalnym wyróżniono 4 typy kierunków aktywności absorpcji środków UE w odniesieniu do określonych warunków gospodarowania.

2. Techniczno-przyrodnicze uwarunkowania procesu modernizacji gospodarstw rolnych

Uwarunkowania przyrodnicze silnie oddziałują na sektor rolny stanowiąc o jego efektywności, kierunkach produkcji, stosowanych rozwiązaniach i zabiegach agrotechnicznych. Na specyfikę uwarunkowań przyrodniczych w produkcji rolnej zwraca uwagę m.in. Bański [1998] stwierdzając, że warunki przyrodnicze odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu się rolniczego zagospodarowania ziemi. Wpływają również na zróżnicowanie kierunków rolniczego zagospodarowania ziemi, które są funkcją dwóch czynników: presji demograficznej o różnym stopniu nasilenia oraz stopnia przydatności warunków przyrodniczych dla rolnictwa. Determinują one przede wszystkim strukturę upraw określonych gatunków roślin (zbóż), zdolnych rozwijać się w występujących warunkach przyrodniczych.

Ryc.1. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w woj. warmińsko-mazurskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Stuczyński *et al.* 2000; Witek *et al.* 1993].

Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ujmujący w sposób syntetyczny poszczególne elementy środowiska przyrodniczego, wykazuje na znaczne zróżnicowanie przestrzenne w regionie warmińsko-mazurskim, przy czym można wskazać na pewne zależności. Pierwsza zależność związana jest z kierunkiem północ-południe, czyli im bardziej na południe (w kierunku gleb bielicoziemnych), tym gorsze warunki gospodarowania z punktu widzenia zasobności pokrywy glebowej. Druga związana jest z kierunkiem wschód-zachód, czyli im bardziej na zachód (łagodniejszy klimat), tym warunki gospodarowania stają się lepsze z punktu widzenia czynników klimatycznych. Obie te relacje przekładają się na to, że powiaty północno-zachodnie (elbąski, braniewski, bartoszycki, lidzbarski wraz z kętrzyńskim) mają warunki najkorzystniejsze w skali województwa, natomiast powiaty południowe oraz wschodnie (piski, szczycieński przez gołdapski, olecki, nidzicki i działdowski) mają warunki najmniej korzystne).

Spośród 2,4 mln ha powierzchni geodezyjnej woj. warmińsko-mazurskiego, większość – ponad 1,3 mln ha (54%) – stanowią użytki rolne, a w dalszej kolejności 767 tys. ha (33%) stanowią lasy oraz 139 tys. ha (ok. 6%) tereny znajdujące się pod wodami. Powyższa struktura gruntów umożliwiła rozwój dwóch dominujących funkcji regionu: rolnictwa (zwłaszcza w północnej oraz zachodniej części) i turystyki (Pojezierze Mazurskie).

Integralną część rolnictwa stanowi także infrastruktura techniczna, która w istotny sposób wpływa na poziom ogólny gospodarowania i rozwój społeczno-gospodarczy. Kołodziejczyk [2014] wyraźnie podkreśla jej rolę, jako czynnika decydującego o możliwościach modernizacji wzrostu produkcji rolniczej, warunkach

życia jej mieszkańców oraz kształtowaniu wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju gmin. Jak zauważają Biczkowski i Piszczek [2013], problematyka zaspokojenia gospodarstw rolnych w poszczególne elementy infrastruktury technicznej dotyczy zwłaszcza obszarów wiejskich, które charakteryzują się znacznie niższym od średniego poziomem rozwoju gospodarczego. Ze względu na kompleksowość infrastruktury technicznej, trudno jest jednak ocenić zależność między nią a potencjałem gospodarczym poszczególnych jednostek. Nie można bowiem operować infrastrukturą jako zespołem jednorodnym, lecz jako zbiorem różnych cech występujących w różnych proporcjach. W prezentowanym opracowaniu w analizie uwzględniono budynki i budowle gospodarcze oraz zaplecze maszyn i urządzeń wykorzystywanych w rolnictwie. Potencjał poszczególnych powiatów pod względem uwarunkowań przyrodniczo-technicznych przedstawia tab. 1.

Tabela 1

Wskaźnik syntetyczny poszczególnych elementów uwarunkowań przyrodniczo-technicznych

Powiat	Wjrpp	Budynki i budowle gospodarcze ogółem (m ² /gosp. rol.)	Ciągniki rolnicze (szt/ 100 ha UR)	Użytki rolne w ogólnej powierzchni (%)	Średnia powierzchnia UR w gospodarstwach rolnych (ha)	Wskaźnik syntetyczny
braniewski	77,5	239,2	3,3	59,4	22,7	0,44
działdowski	56,1	248,5	5,1	62,7	10,8	-0,23
elbląski	76,7	199,3	4,0	63,4	16,1	0,16
iławski	68,4	333,1	5,6	58,6	13,9	0,54
nowomiejski	60,7	363,5	7,6	68,2	12,8	0,90
ostródzki	66,5	302,7	3,5	54,0	15,2	0,01
m. Elbląg	78,5	108,9	4,7	32,0	7,6	-0,87
etcki	63,6	235,7	3,9	60,7	14,0	-0,19
giżycki	65,6	290,7	3,9	51,8	14,7	-0,04
olecki	59,0	305,4	3,7	60,5	22,0	0,28
piski	52,2	287,7	4,3	31,1	15,9	-0,57
gołdapski	59,0	220,0	3,7	56,4	15,2	-0,40
węgorzewski	65,6	263,4	3,8	57,5	19,0	0,13
bartoszycki	73,1	287,2	3,5	67,6	23,6	0,70
kętrzyński	78,1	297,4	3,1	73,2	25,0	0,94
lidzbarski	70,9	259,6	3,9	60,9	17,1	0,22
mragowski	63,9	255,3	3,8	48,1	14,1	-0,31
nidzicki	55,6	219,4	3,8	52,5	19,4	-0,34
olsztyński	66,5	240,3	3,2	48,1	14,0	-0,41
szczycieński	54,0	195,5	4,0	38,6	14,5	-0,86
m. Olsztyn	61,1	211,6	6,8	22,2	21,0	-0,10
średnia	65,36	255,45	4,25	53,7	16,6	-
odchylenie stand.	8,13	55,32	1,15	13,14	4,4	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [BDL GUS; Stuczyński et al. 2000; Witek et al. 1993].

Ryc. 2. Wskaźnik uwarunkowań techniczno-przyrodniczych w woj. warmińsko-mazurskim

Źródło: Opracowanie własne.

3. Założenia poszczególnych działań *PROW* wpływających na stan modernizacji gospodarstw rolnych

W ramach wdrażania procesów modernizacyjnych wyróżnia się wiele działań mających na celu zwiększanie ich efektywności przez lepsze wykorzystanie czynników produkcji (w tym wprowadzenie nowych technologii produkcji), poprawę jakości produkcji, różnicowanie działalności rolniczej, a także zharmonizowanie warunków produkcji rolnej z wymogami dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego, higieny produkcji oraz warunków utrzymywania zwierząt [*PROW...* 2009].

Pomoc w ramach analizowanego działania była udzielana na inwestycje dotyczące modernizacji lub rozwoju pierwotnej produkcji roślinnej lub zwierzęcej, z wyłączeniem produkcji leśnej i rybnej. Operacje mogą dotyczyć produkcji produktów żywnościowych, jak i nieżywnościowych (w tym produktów rolnych wykorzystywanych do produkcji energii odnawialnej), a także przygotowania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie. W zakres operacji mogą wchodzić inwestycje związane z wytwarzaniem i wykorzystywaniem energii ze źródeł odnawialnych na potrzeby prowadzenia produkcji rolnej. Pomoc przyznaje się na inwestycje, które nie spowodują wzrostu produkcji, dla której brak jest rynku zbytu [www.minrol.gov.pl]. Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji). Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi na jedno gospodarstwo rolne nie mogła przekroczyć 300 000 zł. Do realizacji mogły być przyjęte operacje, których wysokość kosztów kwalifikowalnych będzie wynosiła powyżej 20 000 zł.

Tabela 2

Absorpcja środków UE w ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych*

Powiat	Budynki i budowle gosp. - koszt operacji	Zakup maszyn i urządzeń do produkcji rolnej - koszt operacji	Zakup lub budowa elementów infrastr. techn. - koszt operacji	Liczba WoPP*	Wnioskowana kwota pomocy WoPP*	Liczba umów	Kwota pomocy w zł
bartoszycki	3 536 090	74 362 111	939 891	174	29 935 655	139	25 709 740
braniewski	11 615 223	59 285 941	3 301 796	172	28 865 906	134	22 194 248
działdowski	6 404 451	74 071 321	0	206	34 402 689	176	29 902 103
Elbląg	0	750 300	0	1	300 000	1	300 000
elbląski	3 914 992	64 701 960	805 449	154	24 677 622	127	20 871 684
ełcki	2 805 367	55 878 819	1 027 386	143	25 803 910	121	22 132 010
giżycki	2 659 795	46 809 800	576 968	144	21 453 808	126	19 318 061
gołdapski	711 590	32 681 593	0	91	14 638 779	74	12 460 521
iławski	6 945 385	99 164 715	1 209 325	285	47 489 935	251	42 767 043
kętrzyński	1 234 191	55 150 032	317 380	122	21 320 957	107	19 092 056
lidzbarski	1 694 329	52 323 414	1 867 449	134	22 453 842	109	19 045 252
mragowski	1 370 705	32 167 334	215 970	79	14 594 169	63	11 511 275
nidzicki	2 705 826	73 506 339	988 663	212	34 057 073	192	30 713 892
nowomiejski	7 262 718	76 414 832	2 205 753	241	37 982 640	212	33 993 840
olecki	2 627 887	49 749 002	1 848 486	127	22 878 88	110	19 764 083
Olsztyn	0	3 156 868	0	6	1 310 879	4	899 999
olsztyński	5 290 851	81 456 546	3 248 759	242	37 431 156	193	30 889 061
ostródzki	5 999 098	88 725 702	1 893 942	239	37 734 426	198	31 940 903
piski	3 702 680	76 223 934	2 077 350	201	36 761 152	182	33 940 627
szczywieński	2 026 691	57 396 911	795 691	155	22 221 751	132	18 419 608
węgorzewski	1 010 580	15 600 795	1 207 753	61	7 915 910	49	6 666 077
Suma	73 518 449	1 169 578 269	24 528 011	3 189	524 231 152	2 700	452 532 091

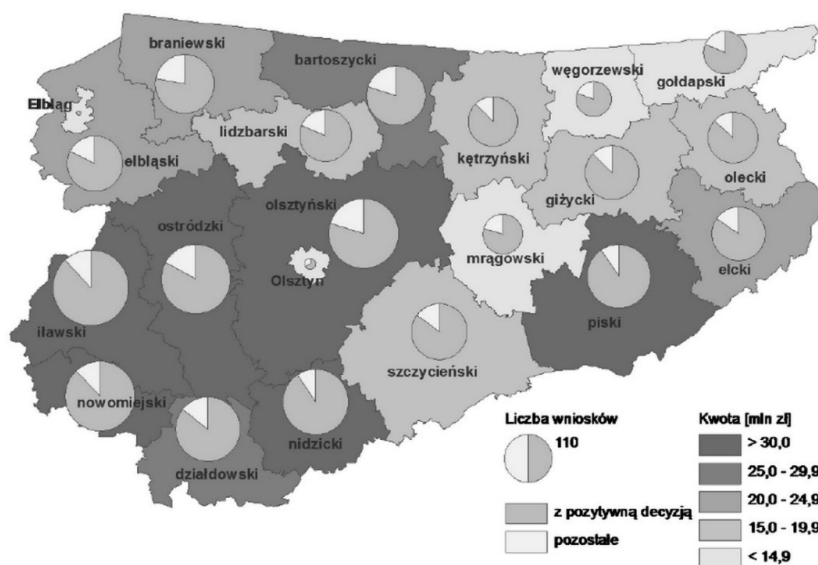
* WoPP- Wniosek o przyznanie pomocy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR w Olsztynie.

Działanie *Modernizacja gospodarstw rolnych* cieszyło się dużym zainteresowaniem wśród rolników. W tab. 2 wyszczególnione zostały koszty na poszczególne inwestycje w ramach tego działania. Łączna kwota wszystkich inwestycji wyniosła ponad 1,27 mld zł, z czego na zakup maszyn i urządzeń do produkcji rolnych wydanych zostało ponad 1,17 mld zł (co stanowi ponad 92% całkowitych kosztów). Sytuacja ta świadczy o dużych potrzebach rolników w zakresie unowocześniania parku maszynowego oraz urządzeń do produkcji rolnej, dzięki którym praca przy uprawie ziemi będzie szybsza, łatwiejsza i efektywniejsza. Jest to zatem proces związany z mechanizacją rolnictwa, rozumianą jako proces zastępowania pracy żywej pracą przedmiotową, która polega na wprowadzaniu maszyn, narzędzi i urządzeń

technicznych do produkcji rolniczej [Rudnicki 1993]. Na pozostałe inwestycje, tj. zakup i budowę elementów infrastruktury technicznej oraz unowocześnianie budynków i budowli gospodarczych beneficjenci wydali blisko 100 mln zł. Należy podkreślić, że są to koszty całkowite zrealizowanych inwestycji w gospodarstwach rolnych, zaś istotną rolę odgrywa tutaj poziom dofinansowania tych inwestycji ze środków UE. Łącznie wyniósł on 452,5 mln zł (przy wnioskowanej kwocie 524 mln zł), co pozwoliło na pokrycie blisko 40% poniesionych kosztów. Część wniosków o przyznanie pomocy została odrzucona ze względu na niespełnione kryteria podczas ubiegania się o dofinansowanie.

W skali województwa na omawiane działanie złożonych zostało łącznie 3189 wniosków o przyznanie pomocy. Szczególną aktywnością wyróżniają się w tym przypadku rolnicy z powiatów: iławskiego (285 wniosków), olsztyńskiego (242), nowomiejskiego (241) oraz ostródzkiego (239). Pod względem skuteczności w pozyskiwaniu funduszy UE, wyrażanej przez liczbę podpisanych umów między właścicielami gospodarstw rolnych a ARiMR wyróżniają się szczególnie dwa powiaty, tj. nidzicki oraz piski, w których udział wniosków przyjętych do realizacji wyniósł blisko 91% (w Elblągu złożony został 1 wniosek, który został zaakceptowany=100%). W czterech powiatach omawiana skuteczność była niższa niż 80%, tj. bartoszycki – 79,9%, olsztyński – 79,8%, mrągowski – 79,7% oraz braniewski – 77,9% (w Olsztynie 66,7%).

Ryc. 3. Liczba zrealizowanych wniosków oraz pozyskana kwota w ramach działania 121
Modernizacja gospodarstw rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR w Olsztynie.

Pod względem sumy zaabsorbowanych środków UE, zdecydowana większość funduszy trafiła do powiatów w zachodniej części województwa, tj. iławskiego (42,8 mln zł), nowomiejskiego (34 mln zł), ostródzkiego (31,9 mln zł), olsztyńskiego (30,9 mln zł) oraz nidzickiego (30,7 mln zł). Najmniej środków (poza powiatami grodzkimi) trafiło do rolników w powiecie węgorzewskim (6,7 mln zł).

Fundusze pozyskane ze źródeł unijnych pozwoliły na modernizację i unowocześnienie gospodarstw rolnych. W skali całego województwa zakupiono blisko 16,5 tys. sztuk różnego rodzaju sprzętu rolniczego, zmodernizowano ponad 92,5 tys. m² powierzchni budynków produkcyjnych oraz utworzono ponad 80 tys. m² placów manewrowych. Zmiany na dużą skalę nastąpiły szczególnie w powiatach: olsztyńskim, nowomiejskim oraz iławskim, w których poziom zrealizowanych inwestycji jest bardzo wysoki. Pomijając powiaty grodzkie, najmniejszy poziom zrealizowanych inwestycji wystąpił w powiatach: węgorzewskim, gołdapskim i mrągowskim.

Tabela 3

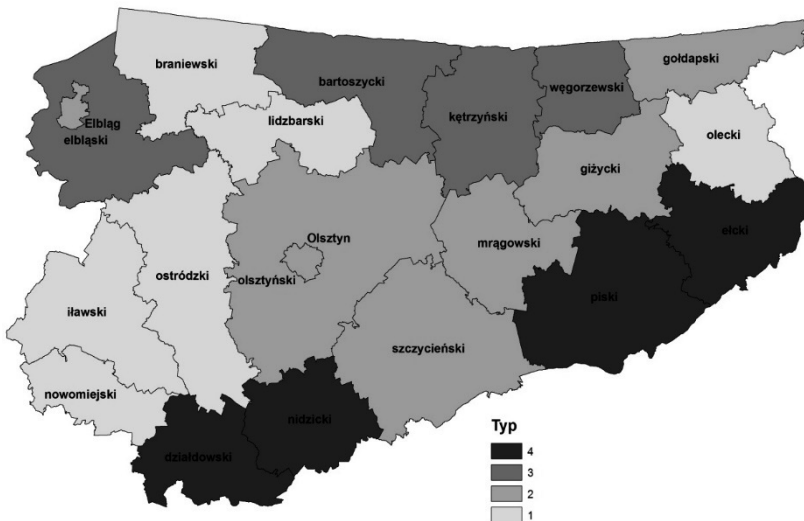
Inwestycje zrealizowane za pomocą pozyskanych środków z UE ramach *PROW 2007-2013* w woj. warmińsko-mazurskim

Powiat	Powierzchnia wybudowanych lub zmodernizowanych budynków produkcyjnych (m ²)	Liczba zakupionego sprzętu (szt)	Elementy infrastruktury technicznej - powierzchnia placów manewrowych (m ²)
bartoszycki	10768,7	571	0,0
braniewski	7629,2	434	9939,6
działdowski	4018,8	986	560,0
Elbląg	0,0	10	0,0
elbląski	3818,2	479	0,0
etcki	1312,1	558	4591,5
giżycki	3102,2	558	671,4
gołdapski	1,0	372	858,0
iławski	9089,5	3988	3753,0
kętrzyński	1444,5	433	350,0
lidzbarski	629,8	482	10294,9
mrągowski	1319,7	247	798,0
niedzicki	1679,4	1067	1899,9
nowomiejski	14862,2	1002	10349,1
olecki	562,2	653	6513,0
Olsztyn	0,0	13	0,0
olsztyński	17405,4	1990	6188,9
ostródzki	6424,4	742	4565,6
piski	7168,5	963	10866,8
szczycieński	1104,9	736	1528,0
węgorzewski	250,9	190	6606,0
Suma	92591,5	16474	80333,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARIMR w Olsztynie.

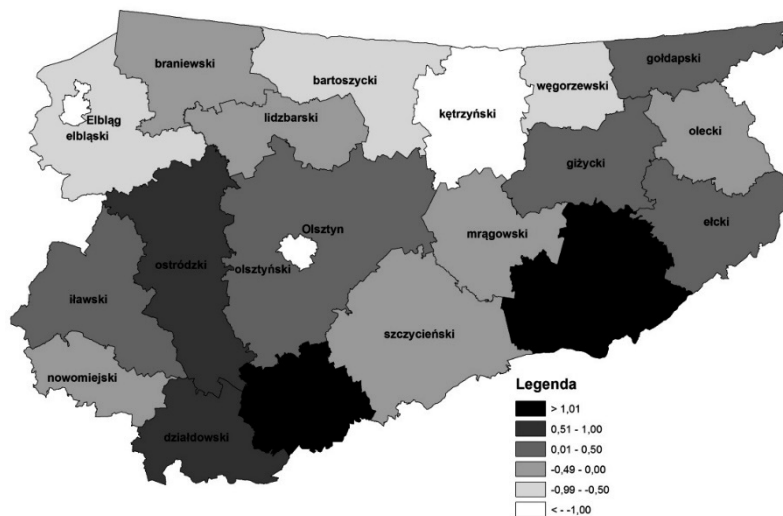
4. Ocena oddziaływania funduszy *PROW* na modernizację gospodarstw rolnych

Na podstawie wartości wskaźników syntetycznych dotyczących uwarunkowań techniczno-przyrodniczych oraz poziomu absorpcji funduszy UE sporządzona została tablica znaków („+” - wskaźnik syntetyczny dodatni, „-” - wskaźnik ujemny), na podstawie której wyróżniono 4 typy kierunków aktywności absorpcji środków UE w odniesieniu do określonych warunków gospodarowania: 1) dodatnia wartość wskaźnika obu determinant, 2) ujemna wartość wskaźnika obu determinant, 3) korzystne uwarunkowania techniczno-przyrodnicze oraz niski poziom absorpcji środków UE, 4) wysoki poziom absorpcji środków UE przy niekorzystnych uwarunkowaniach techniczno-przyrodnicze. Szczególną grupę stanowią powiaty typu 4-go, tj.: nidzicki, działdowski, ełcki oraz piski, w których – mimo występujących słabych uwarunkowań techniczno-przyrodniczych – rolnicy wykazują dużą chęć zmodernizowania i podniesienia konkurencyjności swoich gospodarstw przez bardzo skuteczne wykorzystanie środków zewnętrznych UE. To właśnie ta grupa powiatów w woj. warmińsko-mazurskim najbardziej skorzystała z działania *Modernizacja gospodarstw rolnych*.

Ryc. 4. Typy korelacji pomiędzy poziomem absorpcji środków UE a wskaźnikiem uwarunkowań techniczno-przyrodniczych (opis typów w tekście)

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 5. Różnica wskaźników absorpcji środków UE oraz uwarunkowań techniczno-przyrodniczych w powiatach województwa

Źródło: Opracowanie własne.

Z takiej szansy nie skorzystały natomiast powiaty zaliczane do typu 2., w większości z części wschodniej województwa i (oprócz Olsztyna i Elbląga) są to: goldapski, giżycki, mrągowski, olsztyński i szczygieński, w których rolnicy wykazali niską aktywność w zakresie poprawiania sytuacji w swoich gospodarstwach, co przejawia się w niewielkiej liczbie złożonych wniosków oraz pozyskanych funduszy. Jest to tym bardziej niepokojące, gdyż w powiatach tych występują mało korzystne warunki gospodarowania w skali województwa, zaś sami rolnicy nie wykazują chęci do poprawy tego stanu.

Za grupę starającą się budować przewagę konkurencyjną można uznać beneficjentów z powiatów typu 1., tj. braniewski, ostródzki, iławski, lidzbarski, olecki oraz nowomiejski, w których rolnicy świadomi posiadania bardzo korzystnych warunków techniczno-przyrodniczych w skali województwa, bardzo chętnie sięgają po dodatkowe fundusze na dalszy rozwój swoich gospodarstw. Oznacza to duże zaangażowanie oraz determinację rolników w tworzenie konkurencyjnych gospodarstw posiadających bogate zaplecze maszyn i urządzeń, nowoczesny system produkcji rolnej oraz inteligentne zarządzanie, w celu poprawiania kondycji finansowej.

Tabela 4

Wskaźnik syntetyczny absorpcji środków UE, wskaźnik uwarunkowań techniczno-przyrodniczych oraz funduszy UE wraz z tabelą znaków

Powiat	Umowy/100 gosp.	Umowy/100 ha UR	Kwota/100 gosp.	Kwota/100 ha UR	Wskaźnik synt. absorpcji środków UE	Wskaźnik synt. - uwar. tech-przyr.	Różnica wskaźni-ków synt.	Uwar. tech-przyr. – znaki	Fundusze UE – znaki	Typ
bartoszycki	-0,06	-0,56	0,15	-0,40	-0,22	0,70	-0,92	+	-	3
braniewski	0,57	0,03	0,54	-0,01	0,28	0,44	-0,16	+	+	1
działdowski	0,43	0,82	0,46	0,85	0,64	-0,23	0,87	-	+	4
Elbląg	-2,13	-2,10	-2,10	-2,02	-2,09	-0,87	-1,22	-	-	2
elbląski	-0,33	-0,46	-0,36	-0,50	-0,41	0,16	-0,57	+	-	3
etcki	-0,09	-0,01	0,09	0,19	0,04	-0,19	0,23	-	+	4
giżycki	-0,02	0,16	-0,20	-0,05	-0,03	-0,04	0,01	-	-	2
gołdapski	-0,38	-0,18	-0,37	-0,18	-0,28	-0,40	0,12	-	-	2
iławski	0,47	0,83	0,51	0,87	0,67	0,54	0,13	+	+	1
kętrzyński	0,02	-0,44	0,16	-0,33	-0,15	0,94	-1,09	+	-	3
lidzbarski	0,17	-0,06	0,27	0,02	0,10	0,22	-0,12	+	+	1
mragowski	-1,00	-0,66	-0,89	-0,53	-0,77	-0,31	-0,46	-	-	2
nidzicki	2,61	1,93	2,38	1,74	2,16	-0,34	2,50	-	+	4
nowomiejski	1,07	1,79	0,92	1,62	1,35	0,90	0,45	+	+	1
olecki	-0,09	-0,03	0,06	0,12	0,02	0,28	-0,26	+	+	1
Olsztyn	-1,97	-1,94	-1,90	-1,85	-1,92	-0,10	-1,82	-	-	2
olsztyński	-0,31	-0,31	-0,40	-0,41	-0,36	-0,41	0,05	-	-	2
ostródzki	0,51	0,64	0,41	0,53	0,52	0,01	0,51	+	+	1
piski	1,34	1,46	1,73	1,87	1,60	-0,57	2,17	-	+	4
szczygieński	-0,43	-0,24	-0,72	-0,58	-0,49	-0,86	0,37	-	-	2
węgorzewski	-0,49	-0,81	-0,80	-1,08	-0,79	0,13	-0,92	+	-	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARIMR w Olsztynie oraz GUS.

Odmierna sytuacja cechuje rolników z powiatów zaliczanych do typu 3., tj. bartoszycki, kętrzyński, elbląski, oraz węgorzewski, gdzie mimo równie korzystnych warunków techniczno-przyrodniczych, jak w przypadku powiatów zaliczonych do typu 1., wskaźnik poziomu absorpcji środków UE jest niewielki. Oznacza to, że przewaga warunków gospodarowania wynikająca z posiadanych uwarunkowań nie determinuje w dostatecznym stopniu poziomu absorpcji środków pomocowych, a więc rolnicy nie wykorzystują w pełni możliwości na dalszy, bardziej stanowczy rozwój swoich gospodarstw. W dobie współczesności, gdzie każdy podmiot nieustannie stara się budować własną przewagę na rynku, niechęć do ciągłego ulepszania własnego gospodarstwa może w dłuższym horyzoncie czasu negatywnie wpłynąć na produktywność i efektywność tego typu gospodarstw.

Podsumowanie

Działanie *Modernizacja gospodarstw rolnych* wdrażane przez *PROW 2007-2013* przyczyniło się istotnie do poprawy kondycji gospodarstw rolnych i dało ogromny impuls do wprowadzania zmian w zintegrowanym systemie produkcji rolnej w wielu gospodarstwach rolnych. Potwierdzają to wyniki badań wielu autorów, w tym np. Józwiaka [2013], które wskazują że członkostwo Polski w Unii Europejskiej poprawiło warunki gospodarowania oraz wywarło pozytywny wpływ na zdolność konkurencyjną gospodarstw krajowych. Należy jednak zaznaczyć, że zdolnością konkurencyjną wyróżniały się głównie podmioty o wielkości 16 i więcej ESU. Dzięki możliwości skorzystania z dofinansowania inwestycji, rolnicy odważniej i z większym zaangażowaniem podejmowali decyzje o rozbudowie i unowocześnieniu prowadzonych przez siebie gospodarstw bez obaw, że nie podołają finansowo temu wyzwaniu. Taki trend rozwojowy przyczynia się do sytuacji, że gospodarstwa rolne w terenu woj. warmińsko-mazurskiego, uwzględniając wysoką, jak na polskie realia średnią powierzchnię gospodarstwa, stają się istotnym konkurentem na rynku krajowym.

Utrzymanie dynamiki i kierunku obserwowanych trendów wymaga jednak dalszych istotnych zmian – nie tylko w sferze finansowej i nie tylko w ramach jednego działania, tj. *Modernizacja gospodarstw rolnych* – które niesie za sobą kolejny *PROW (na lata 2014-2020)* przez kompleksowość i komplementarność działań przewidzianych do realizacji. Oczywiście, aby móc konkurować na rynku krajowym i zagranicznym z innymi podmiotami, niezbędne jest również zaangażowanie samych właścicieli gospodarstw, którzy powinni mieć na uwadze ciągły rozwój oraz unowocześnianie swoich gospodarstw przez implementację nowoczesnych rozwiązań m.in. inteligentne systemy zarządzania, poszukiwanie partnerów oraz rynków zbytu, diagnozowanie potrzeb i oczekiwań wśród konsumentów, czy elastyczność w dostosowaniu się do konkretnych wymogów (np. unijnych).

Powyższa analiza ukazała, że w skali całego regionu występuje spore zróżnicowanie poziomu aktywności absorpcji środków UE w ramach omawianego działania, które jednocześnie nie zawsze nawiązuje do posiadanych warunków gospodarowania. Wdrożenie działania przyczyniającego się do modernizacji gospodarstw było potrzebne, czego potwierdzenie możemy znaleźć w tym, że rolnicy bardzo chętnie z niego korzystali, dokonując starań, aby praca we własnych gospodarstwach była efektywniejsza oraz sprawniejsza przyczyniając się jednocześnie do ich unowocześnienia. Ponadto ułatwiło ono sfinansowanie niezbędnych inwestycji (np. związanych z wyeksploatowaniem maszyn, urządzeń i infrastruktury technicznej) przy względnie niewielkim zaangażowaniu środków własnych, co w przypadku mniej dochodowych gospodarstw ma istotne znaczenie.

Literatura

- ARiMR, www.arimr.gov.pl, *Tysiące nowoczesnych gospodarstw, czyli jak działa PROW 2007-2013*.
- Bański J., 1998, *Gospodarka ziemią w Polsce w okresie restrukturyzacji*. IGiPZ PAN, Warszawa.
- Biczkowski P., 2015, *Modernizacja gospodarstw rolnych w ramach PROW 2007-2013 w województwie warmińsko-mazurskim*. m-pis pracy licencjackiej, Toruń.
- Biczkowski M., Piszczek S., 2013, *Analiza współzależności potencjału gospodarczego i infrastruktury technicznej obszarów wiejskich*. Wieś i Rolnictwo, nr 3 (160), PAN, Warszawa.
- Ginter A., Kałuża H., 2014, *Innowacje w gospodarstwach rolniczych młodych rolników*, Agrobiznes 2014 Rozwój agrobiznesu w okresie 10 lat przynależności Polski do Unii Europejskiej, nr 361, Wyd. UE, Wrocław.
- Górka M., Ruda M., 2012, *Innowacje w gospodarstwach rolniczych województwa podkarpackiego*. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, z. 29, Rzeszów.
- Jóźwiak W., 2013, *Polskie rolnictwo i gospodarstwa rolne w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku (2)*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Kołodziejczyk D., 2014, *Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce*, [w:] *Problemy ekonomiczne i społeczne*, A. Olszańska, J. Szymańska (red.). Prace Naukowe UE, nr 360, Agrobiznes, Wrocław.
- Kusz D., 2012, *Znaczenie funduszy strukturalnych UE w finansowaniu inwestycji gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2007-2011*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Rozwój zrównoważony i problemy obszarów wiejskich*, M. G. Woźniak (red.). Z. 29, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 77-85.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, MRiRW, 2009, Warszawa.
- Rudnicki R., 1993, *Geograficzno-rolnicza analiza mechanizacji rolnictwa indywidualnego w makroregionie Dolnej Wisły w latach 1979 i 1987*. Wyd. Naukowe UMK, Toruń.
- Schumpeter J. A., 1960, *Teoria rozwoju gospodarczego*. PWN, Warszawa, s. 104.
- Stuczyński T., Budzyńska K., Gawrysiak L., Zaliwski A., 2000, *Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski*. Biuletyn Informacyjny IUNG, 12, s. 3-17.
- Witek T., Górski T., Kern H., Żukowski B., Budzyńska K., Filipiak K., Fiuk M., Strzelec J., 1993, *Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski wg gmin*. Puławy.
- Wójcicki Z., 2000, *Problemy modernizacji gospodarstw rolniczych*, Probl. Inż. Rol., nr 3, s. 25-27.